

Straipsnis apie MARC formatų šeimos tęstinumą ir jų pritaikymą atvirų susietų duomenų technologijoms

<http://library.ifla.org/2204/1/141-peyrard-en.pdf>

Laidotuvės vis dar neįvyko: naujosios kartos INTERMARC iššūkiai ir viltys

Sébastien Peyrard

Prancūzijos nacionalinė biblioteka

Metaduomenų skyrius

sebastien.peyrard@bnf.fr

Mélanie Roche

Prancūzijos nacionalinė biblioteka

Metaduomenų skyrius

melanie.roche@bnf.fr

„Prancūzijos nacionalinė biblioteka jau keturiasdešimt metų duomenims kurti naudoja MARC besiremiantį INTERMARC. Ji inicijavo šio formato peržiūrą siekdama priderinti jį prie semantinio saityno technologijų ir naujai atsiradusių bibliografinių modelių – FRBR ir IFLA LRM. Mūsų nuomone, yra svarbu išlaikyti MARC kaip duomenų kūrimo formatą ir taip tęsti profesinį įdirbį bei tobulinti bibliografų kompetenciją. Tai leidžia duomenis teikti kaip susietus duomenis ir taip tenkinti ir profesionalų, ir galutinių naudotojų poreikius. Mūsų tikslas yra nuo įrašo pereiti prie susietų, daug kartų naudotinių ir patikimų duomenų bei suteikti MARC įrašams daugiau hierarchinių lygmenų išlaikant atitiktį ISO 2709 nuostatoms.“

„<...> INTERMARC gimė 1974 m.; jame dera MARC21 ir UNIMARC nuostatos. Kodinės žymos ir bendra struktūra primena MARC21, o daugelis pamatinių savybių – UNIMARC, pvz., sisteminiai

autoritetinių ir bibliografinių arba dviejų bibliografinių įrašų ryšiai; jam taip pat būdinga išsamesnė hierarchinė struktūra negu MARC21 ir netgi UNIMARC.“

„MARC formatai neabejotinai nepajėgūs priimti įvairialypių iššūkių, kuriuos sukėlė naujieji katalogavimo modeliai ir taisyklės. Tačiau dažnai MARC formatai sutapatinami su MARC21 – pastarojo trūkumai nebūtinai būdingi kitiems juo besiremiantiems modeliams.“

„Jau praėjo daugiau kaip penkiolika metų nuo to laiko, kai bibliotekų pasaulį sukrėtė MARC nekrologas. Vienas iš *Library Journal* autorių Roy‘us Tennant‘as prognozavo greitą MARC formatų žūtį dėl jų techninio atsilikimo bei neatitikimo naudotojų ir kataloguotojų poreikiams. <...> Tennant‘as yra visiškai teisus – bet tik tuo atveju, jeigu turėsime galvoje MARC21. Būtų neteisinga taip griežtai nuteisti kitus MARC modeliu besiremiančius formatus. Štai UNIMARC jau iš pat pradžių naudojo identifikatorius įrašams (autoritetiniams ir bibliografiniams) susieti. <...> Tennant‘as pastebėjo, kad sąvoka MARC „sujungia keletą vienas su kitu susijusių dalykų: MARC sintaksę, MARC duomenų elementus bei „Anglų ir amerikiečių katalogavimo taisyklės (AACR)“. Tai visiška tiesa, jei kalbėsime apie MARC21, bet ne visiškai tinka UNIMARC, ir tai patvirtina pastarojo meto šių formatų pokyčiai. Kadangi 2012 m. Kongreso biblioteka nutarė taikyti RDA, MARC21 irgi imta taikyti prie šio standarto, tačiau nepavyko jo transformuoti struktūriškai <...>. RDA jau įgyvendinamos IFLA-LRM – koncepcinio modelio, esančio funkcinių reikalavimų modelių šeimos tąsa – nuostatos. Prieš keletą metų panašiu keliu pasuko ir UNIMARC: jau 2010 m. pradėta struktūrinė UNIMARC autoritetinių įrašų formato peržiūra siekiant atitikties su FRAD – nauju autoritetinių duomenų formatu, kuris buvo ką tik oficialiai paskelbtas. Per pastaruosius ketvertą metų transformavosi taip pat ir UNIMARC bibliografinių įrašų formatas apimdamas „kūrinio“ ir „išraiškos“ koncepcijas, kurios būtinos laikantis FRBR nuostatų. Nors UNIMARC dar ne iki galo įgyvendinti FRBR ir IFLA-LRM modeliai, tokiam įgyvendinimui jau pasirengta.“

„Prancūzijos nacionalinė biblioteka nemano, kad MARC besiremiančią struktūrą turėtų keisti BIBFRAME <...>. Nors manome, kad siekiant duomenų matomumo semantiniame saityne ir jų daugkartinio naudojimo, juos būtina teikti RDF forma <...>, tikslinga aiškiai skirti duomenų kūrimo ir jų sklaidos būdus.“

„Naujosios kartos INTERMARC buvo išbandytas Prancūzijos nacionalinės bibliotekos pagrindinių formato specialistų. <...> Buvo būtina išsamiau panagrinėti šias temas:

- Entitetai ir santykiai. Kaip MARC galėtų veiksmingai išreikšti FRBR?

- Metametaduomenys. Kaip teikti naudingus duomenis apie metaduomenis siekiant kad metaduomenų valdytojai galėtų suvokti jų kokybę ir jų sukūrimo kontekstą bei kokiu hierarchiniu lygmeniu?
- Sieties informacija. Kompiuteriu skaitomų funkciškai derančių duomenų pagrindą sudaro jų sietis. Kaip tokia kontekste atnaujinti MARC taip, kad jis atitiktų susietiems duomenims keliamus reikalavimus?
- Sintaksės ir formato konversija. Ar dabar vartojama sintaksė (ISO 2709) vis dar tinkama? Kokie formato aspektai turėtų pasikeisti arba tapti paprastesni? <...>“

„Šio naujosios kartos formato savybės <...> gali būti išreikštos trimis pamatiniais principais: įgyvendinti IFLA LRM modelio entitetais ir jų santykiais besiremiančią struktūrą; išreikšti santykius hierarchiniais lygmenimis, kurie būtų išsamesni negu atitinkami įrašo lygmenys; išreikšti kontroliuojamas reikšmes naudojant entitetus.“

„FRBR apibrėžia pamatinį modelį, kuriame naudojant identifikatorius susiejama tai, ką aprašo kataloguotojai, ir tai, ko naudotojai ieško saityne. Esminis naujosios kartos INTERMARC siekis yra susieti šias abstrakčias esybes su įrašais, kuriose jos aprašomos. Tuo tikslu būtina laikytis šių principų:

- Kiekvienas naujosios kartos INTERMARC entitetas turi turėti savo įrašą. Tai reikštų, kad „vieta“ turi būti aprašoma viename ir tame pačiame įrašė; dabar vieta gali būti aprašoma dviejose pozicijose: dalykinimui naudojamame RAMEAU ir geografinių autoritetinių duomenų faile <..>.
- Kiekvienas INTERMARC įrašas turi aprašyti tik vieną entitetą. Tai reikštų, kad būtina „iškonstruoti“ viename įrašė susipynusią informaciją. <...>
- Entitetų santykiai turi būti išreiškiami naudojant šiuos entitetus aprašančių įrašų santykius. Apraiškos ir išraiškos santykis turi būti išreikštas apraiškos įrašo ir išraiškos įrašo santykiu naudojant identifikatorių. Pagrindinė mintis yra ta, kad būtina suvienodinti autoritetinių įrašų ir bibliografinių įrašų formatuose naudojamus būdus <...>.

2014 m. Prancūzijos nacionalinė biblioteka savo bibliografinius duomenis teikia kaip nekomerciniu pagrindu daug kartų naudojamus duomenis. Nuo to laiko bibliotekos duomenys gali būti nemokamai naudojami daug kartų ir integruojami į išorines duomenų bazes su sąlyga, kad bus nurodomas šaltinis (BnF). <...> turi būti nurodomas ne tik įrašas, bet ir atitinkamas duomenų elementas. INTERMARC struktūra leidžia nurodyti įrašą (autoritetinio įrašo šaltinius), tačiau duomenų elemento – ne. Nuspręsta, kad tuo tikslu MARC lauko žymos lygmeniu bus sukurti keturi metametaduomenų elementai <...>.

Siekiant suteikti galimybę įvertinti metaduomenų kokybę ir gauti kontekstinę informaciją apie juos, būtina sukurti tokius metametaduomenų elementus:

- įrašo istorija ir jo taisymai bei papildymai;
- informacijai įrašyti skirtas lauko kilmė;
- metaduomenų licencija.“

„Šiandien <...> mažtome duomenų funkcinio suderinamumo sąvokomis, tačiau esminis klausimas nesikeičia: ar pradėsime nuo pradžios, ar pasikliausime tuo, ką jau žinome ir esame įvaldę?“

„Tennant‘as manė, kad „jeigu bibliotekos laikysis įsitvėrusios pasenusių standartų, joms vis sunkiau bus veikti savo vartotojų labui taip, kaip jos tikisi ir kaip yra nusipelnusios.“ Mes manome, kad bibliotekos *tapo* „lanksčiomis, atviromis organizacijomis“, kokiomis jas kvietė tapti Tennant‘as. Tačiau tai susiję ne tiek su technologijomis kiek su tuo, kaip bibliotekininkai naudojosi technologijomis. Technologijos savaime nėra būtinos ir pakankamos siekiant prasminių permainų – tam būtini paradigminiai galvosenos pokyčiai.“

